

Het verborgen verleden van Frans van Zomeren (deel 2 – Een Lagelandse geschiedenis)

Theo van der Poel

Dit deel 2 van de geschiedenis van het geslacht Van Someren (Zomeren) speelt zich af in het Lageland van voormalig Alkemade en begint met Frans van Zomeren en Neeltje Pietersdr de Haas, die in 1725 verhuisden van Warmond naar de Moppe in de Vrouweven onder Oud-Ade. Na het overlijden van Neeltje trouwt Frans met Marijtje van der Post. Zij hertrouwt op haar beurt na het overlijden van Frans met Gijsbert van der Schot. Het is echter de kleindochter van Frans van Zomeren en Neeltje de Haas, Marijtje Vromesteijn, die door haar huwelijk met Ary Jacobz van der Geest zorgt voor het grote nageslacht Van der Geest.

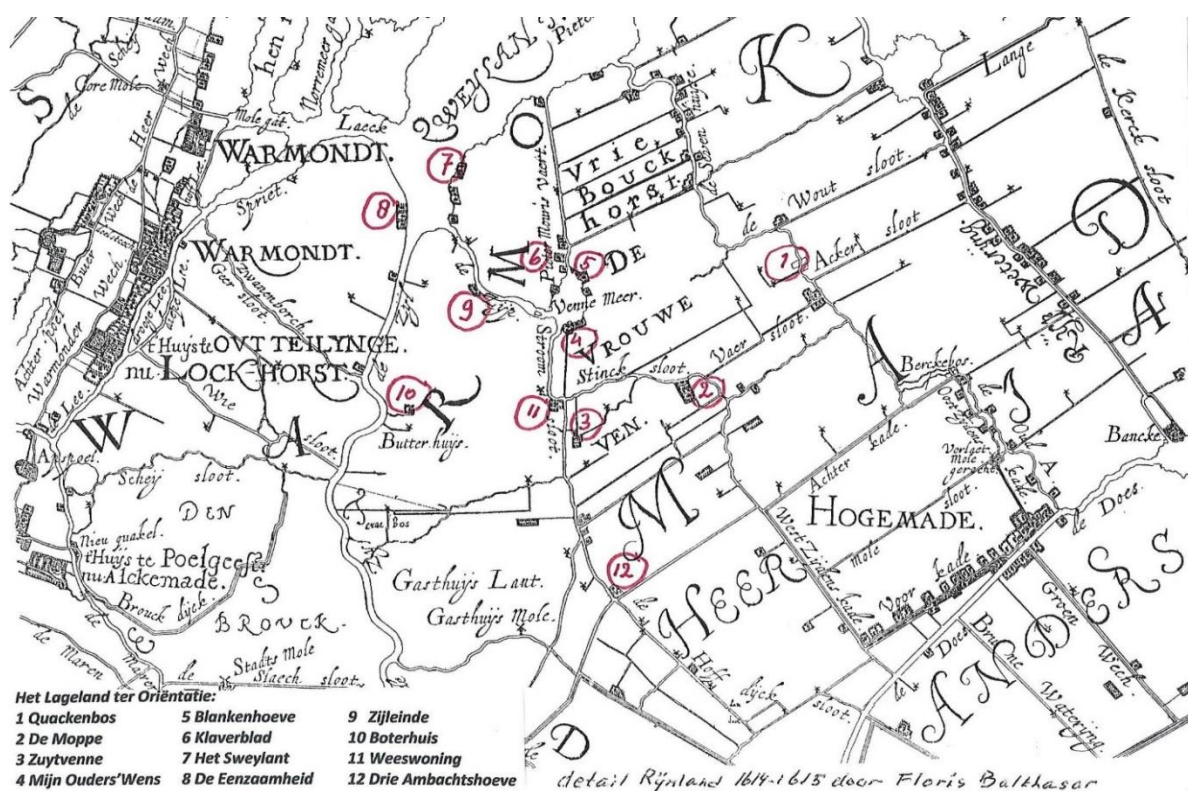
Frans Ernestusz van Zomeren (Someren)

Frans van Zomeren werd op 6 maart 1696 in Oegstgeest gedoopt als zoon van Ernestus van Zomeren en Jaepie Leendertsdr Leliveld. Hij was ruim één jaar oud toen zijn vader overleed. Zijn jeugd heeft hij daardoor niet in Oegstgeest, maar in Warmond doorgebracht in het gezin Meerburgh. Gezien de vernoeming en de dooppeter van twee van zijn kinderen in 1721 en 1722 moet hij in Warmond een speciale band gehad hebben met Florentius (Floris) Ignatius van Alkemade, de Heer van Out Alkemade

Frans van Zomeren trouwde 20 april 1720 in de katholieke kerk van Sassenheim met Neeltje Pietersdr de Haas, gedoopt in Wassenaar 12 juni 1693. Zij kregen zeven kinderen: drie jongens en vier meisjes.

Op 12 februari 1725 kocht Frans van Zomeren voor 600 gulden de woning aan de Moppe in de Vrouweven van Marijtje Corse Warmerdam, die weduwe was van Pieter Jansz van Zijl. De woning stond op de grond van de Abdij van Rijnsburg. In feite kocht hij de opstallen (huis, bargaen en schuren) en huurde hij het land van de Abdij. *1)

Het betekende dat het gezin Van Zomeren in 1725 verhuisde van Warmond naar de Vrouweven-Zuid. Daarnaast pachtte hij van de weduwe Van Zijl negen morgen land in de Rode polder en zes morgen en drie hond in de Blauwe Polder, land dat hij later zou kopen.

Moeilijke tijden

Na het rampjaar 1672 en de geldverslindende Engelse oorlogen volgde een economisch verval in de Republiek waarvan ook de pachters in de Vrouweven de dupe werden. Zij moesten ondanks de veranderde omstandigheden de jaarlijks pachtprijs betalen. Zij waren weliswaar eigenaar van de opstallen, maar met een beetje tegenslag (ziekte, overlijden of veepest) was de opgelopen pachtschuld niet meer op te brengen en werden de eigendommen, inclusief het vee en de gehele inventaris, onder bepaalde voorwaarden tijdelijk overgenomen door de Abdij. Voor pachters van boerderijen van de Abdij van Rijnsburg gold ook nog de regel dat de woningen op de grond van de Abdij alleen bewoond mochten worden door boeren die land huurden van de Abdij. Kon de pachter in de bij de voorwaarden gestelde tijd zijn pachtschuld niet betalen, dan moest hij weg. Veelzeggend is een opmerking in het kohier van verponding (belasting) van 1731 en 1733 bij de taxatie van de woningen, dat het moeilijk is huizen te taxeren *omdat de huizen niet verhuurd kunnen worden zonder land te pachten*. *2)

Dit laatste overkwam Jan Lourisz van Wouw. Een tragisch verhaal dat in 1730 eindigde met de bekentenis dat hij aan zijn verplichtingen niet kon voldoen. Een huurschuld van 580 gulden over het jaar 1728 werd hem fataal en hij moest in 1729 zijn woning verlaten. Jan was zwak van gezondheid en overleed korte tijd daarna op 22 januari 1731 in het dorp Oud-Ade. Zijn weduwe verhuisde met haar gezin naar de Leidse Buurt in Oegstgeest, waar een maand later zoon Christianus (Cors) werd geboren.

Van de Moppe naar de Zuidvenne

De opstallen van Van Wouw vervielen aan de Abdij en werden door Frans van Zomeren voor 180 gulden overgenomen, met inbegrip van de pacht van de bijbehorende tien morgen en drie hond land. *3) Het ligt voor de hand te veronderstellen dat Frans van Zomeren zijn woning aan de Moppe zou verlaten en met zijn gezin naar de Stroomsloot zou verhuizen. De pastoor van Oud-Ade/Rijpwetering vermeldde echter in het doopboek dat zowel de kinderen in 1730, 1732 en 1736 geboren zijn 'Op de Moppe'.

Ook de derde boerderij die aan de Moppe stond zou eigendom worden van Frans van Zomeren. Deze werd bewoond door Jacob Pietersz Craan. De geschiedenis zou zich herhalen. Ook Jacob zag zijn pachtschuld oplopen tot een voor hem uitzichtloos hoog bedrag. Voor hem en zijn gezin werd op 10 september 1735 een wat vriendelijker oplossing gevonden. Jacob Craan bood de opstallen en bargaen met 27 koeien, 6 pinken, 9 kalveren, een paard, 12 varkens en de gehele inventaris uit zijn woning aan *tot securiteyt (zekerheid) van soodanige huurpenningen als de comparant (Craan) aan de Abdij van Rijnsburg tot 1735 incluijs verschuldigd zal wezen*. *4)

Het bedrijf werd overgenomen door Van Zomeren met de bijzondere afspraak dat Jacob Craan in bezit bleef van de inventaris en het bedrijf kon voortzetten. Deze laatste boerderij is de huidige Moppenhoeve of Moppenwoning. Jammer dat de volksverhalen, 'gekocht voor een zak moppen' en 'gebouwd met kloostermoppen', de historische betekenis van dit unieke stukje grond hebben doen vergeten. Uniek inderdaad, want de Moppe kent geen meervoud. Tenslotte stonden alle drie de woningen aan de Moppe en woonden de bewoners op de Moppe.

De voorgevel van het zomerhuis van de Moppenhoeve (foto Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed).

De huidige Moppehoeve (foto Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed).

Frans van Zomeren was inmiddels naar de Stroomsloot verhuisd en liet de twee woonhuizen op zijn erf aan de Moppe, het huis van weduwe van Pieter van Zijl en het onbewoonde huis van de weduwe Pieter Jacobsz Craan, afbreken, zodat er nog maar één woning stond. Frans was nu pachter van alle weilanden van de Zuid-Venne van de Abdij. Tot 6 februari 1743! Toen verkocht hij de opstallen van de Moppe voor 500 gulden aan zijn in Sassenheim wonende zwager Jeroen Pietersz de Haas, in de lijst der verpondingen huis nummer 209. Dat was het enige huis dat er nog stond, vermeldt de akte: *sijnde den opstal van de andere gedeeltens deezer huizen voor eenige jaren afgebroken.* *5)

Tweede huwelijk met Marijtje van der Post

Op 17 december 1740 overleed Neeltje Pietersdr de Haas aan de Vrouwe Venne, waarna Frans van Zomeren 9 februari 1745 hertrouwde met Marijtje Pietersdr van der Post, geboren te Katwijk. Zij krijgen samen een zoon: Pieter van Zomeren.

In hun testament op de langstlevende van 13 november 1745 *6) liet Frans van Zomeren *om hem daartoe moverende redenen* vastleggen dat zijn enig nog levend kind uit zijn huwelijk met Neeltje de Haas, dochter Marijtje van Zomeren, als moederlijk erfgoed zal worden toebedeeld 1000 gulden, twee pakken klederen en ongeveer twaalf morgen land gelegen in zowel de Rode Polder als de Blauwe Polder.

In financiële problemen

Behalve de opstallen van de woning op de Zuid-Venne en het land dat Frans pachtte van de Abdij van Rijnsburg, was hij in de loop der jaren ook eigenaar geworden van 42 morgen 492 roeden weiland gelegen in Alkemade, Warmond, Oegstgeest en Leiderdorp, waarvan het grootste gedeelte in de Boterhuispolder. De vele aankopen brachten hem in 1747 in liquidatie-problemen toen hij een dagvaarding kreeg om te verschijnen voor de Vierschaar van Rijnsburg. De erfgenamen van Jan Nouts in Rijnsburg, van wie hij 2000 gulden geleend had, eisten directe betaling met inbegrip van achterstallige rente. Hij wist de schade te beperken tot een aflossing van 500 gulden per halfjaar door een ontwapenend betoog te houden waarin hij stelde dat hij *een man was, gezeegend met een goede bouwerij en quantiteyt van gebeeterde beesten ende daarenboven diverse landerijen bezittende, dog volstrekt buijten staat om zooveel gelden in zoo korten tijd en tegelijk op te brengen.* Hij zou

onmogelijk op een behoorlijke wijze zijn bouwerij kunnen 'exerceren' als hij enige landerijen zou moeten verkopen. *7)

Boerderij aan de Zuidvenne (Van der Hulst).

De erfenis van Frans van Zomeren

Frans van Zomeren overleed aan de Vrouweven op 24 december 1748. Omdat Marijtje van der Post na het overlijden van Frans zou gaan hertrouwen, was het noodzakelijk het vaderlijk erfdeel voor de twee kinderen, Marijtje en Pieter van Someren, vast te stellen. Heel duidelijk zijn in deze lijst de gevolgen te zien van de veepest die in de 18^e eeuw in deze streek woedde en veel boeren deed besluiten het bijtje erbij neer te gooien. In de lijst staan 22 gebeterde koeien, dat wil zeggen beesten die hersteld zijn van de pest en daardoor een geringe kans hadden om het virus nog eens te krijgen. Zij werden getaxeerd op 140 gulden per koe. De negen ongebeterde koeien kregen een waarde toegemeten van slechts 57 gulden per stuk. Dat het slinken van de veestapel ook leidde tot hogere prijzen voor melk en kaas en daling van de grondprijzen ligt ook voor de hand.

Het totaal aan eigendommen werd getaxeerd op 10.315 gulden en 9 stuivers, terwijl het bedrag aan schulden (landhuur, verpondingen, morgengeld etc.) 4.527 gulden en 3 stuivers bedroeg.

De weduwe erft de helft plus 1/3 van de andere helft; dochter Marijtje van Zomeren (naast het moederlijk erfdeel van Neeltje de Haas) 1/3 van de helft, dus 964 gulden 14 stuiver en 5 1/3 penning, hetzelfde bedrag dat ook haar halfbroer Pieter erfde.

Marijtje van der Post hertrouwde 28 oktober 1749 te Warmond met Gijsbert van der Schot, weduwnaar van Aagje Willemsdr van Swieten.

Gijsbert van der Schot, handelaar in onroerend goed

Gijsbert van der Schot werd geboren in het in Utrecht gelegen Oude Rijn. Hij trouwde 24 oktober 1740 in Warmond met de in Voorschoten geboren Aagje Willemsdr van Swieten. Hij begon zijn Lagelandse leven op een bescheiden boerderij op de hoek van het Zweiland en de Zijl. Behalve een bouwwooning stond op deze hoek vanouds ook een scheepmakerij en sinds 1655 een nieuwgebouwd huis dat in de daaropvolgende jaren zou uitgroeien tot *een biersteckerij met een sterck neringbequaem huys*. Hij kocht land en pachtte wat land tot een totaal van 20 morgen.

Op 7 juni 1748 kocht Gijsbert van der Schot van de erfgenamen van Thomas Johnson een boerderij bij het Vennemeer in Warmond, tegenwoordig beter bekend onder de naam 'Het Klaverblad'. Bij de woning behoorden toen 32 morgen land. Hij kocht het bedrijf voor de prijs van 3.395 gulden. *8) Uit twee bijzondere huurcontracten met de toenmalige pachter Pieter Swanenburgh wordt duidelijk dat Gijsbert zijn nieuwe woning (*bouwhuijsinge, schuur, barg, somerhuijs, kaarnmolen etc.*) tot 1 mei 1755 verlengde voor 32 gulden de morgen. In beide aktes staat vermeld dat de Gijsbert toen aan de Zijl bij het Sweiland woonde.

Een niet alledaagse clause in het pachtcontract was dat Pieter Swanenburgh het eerste jaar zeven koeien en de volgende vier jaren tien koeien en twee vaarzen van Gijsbert ter verzorging in zijn veestapel gratis moest opnemen. *9)

Het Klaverblad

Gijsbert van der Schot heeft ongetwijfeld goed geboerd op deze bedrijven, uitgaande van de 71 melkkoeien, waarvan 50 gebeterd, 230 schapen, 24 vette varkens, 4 paarden enz. Redenen voor Gijsbert om op 24 oktober 1749 - voor hij hertrouwde met Marijtje van der Post - de huwelijkse voorwaarden vast te leggen. *10) Zijn vermogen werd getaxeerd op 18.989 gulden. Dat was een groot verschil met de inbreng van de bruid, de weduwe van Frans van Zomeren.

Twee maanden later besloot het echtpaar om weer naar dezelfde notaris te stappen om in hun testament de huwelijkse voorwaarden te doen vervallen en een gedetailleerde regeling toe te voegen aangaande de erfgenamen. *11)

Marijtje Fransdr van Zomeren

En hoe verging het Marijtje van Zomeren, de enig overgebleven dochter van Frans? Zij trouwde op 24 februari 1754 in Voorhout Pieter Jansz Vromesteijn (Vromestein). Hoewel Marijtje geen directe bloedverwant was, noch van Gijsbert van der Schot, noch van Marijtje van der Post, had dit huwelijk toch de nodige voeten in de aarde. De drie voogden van de nog minderjarige Marijtje werden ingeschakeld om een en ander in goede banen te leiden: Gijsbert van der Schot, Jan Willemsz van Swieten en Jeroen Pietersz de Haas. Er was in hun ogen sprake van enig standsverschil. De eenvoudige boerenzoon Vromesteijn uit Oegstgeest kon bij de huwelijkse voorwaarden op 23 februari 1754 *12) slechts bogen op zijn kleren en wat sieraden met een getaxeerde waarde van 250 gulden, terwijl de bruid heel wat meer gewicht in de schaal legde met twaalf morgen land, 2.000 gulden aan contanten

en 200 gulden aan kleding etc. Daar werd een passend contract voor opgemaakt, wat noodzakelijk geacht werd omdat Pieter en Marijtje (zelf schrijft ze Mreijtje!) pachter werden op 'Het Klaverblad', een van de bedrijven van Gijsbert van der Schot nadat het pachtcontract met Pieter Swanenburgh beëindigd was.

Marijtje en Pieter Vromesteijn kregen een dochter, ook Marijtje genaamd. Deze Marijtje Vromesteijn trouwde met Ary Jacobsz van der Geest.

Door dit huwelijk is grootvader Frans van Zomeren - indirect - de stamvader van alle Van der Geest-en in het Lageland en daarbuiten.

Het gezin Van der Schot-van der Post

Van het echtpaar Van der Schot-van der Post werden in Oud-Ade vijf kinderen geboren, w.o. Lambertus op 17-3-1751 en Cornelia op 6-2-1754. Drie kinderen overleden op jonge leeftijd.

Evenals Frans van Zomeren was ook Gijs van der Schot dus behoorlijk actief op de markt van het onroerend goed in het Lageland. Het waren dan ook de jaren dat veel gevestigde families door de economische malaise hun investeringen van de hand deden.

Op 29 mei 1756 werd Gijsbert eigenaar van de 'Drie Ambachtshoeve', een boerderij in het Lageland in De Roopolder (Rode Polder) aan de Stroomsloot onder Alkemade, waarvan het land gelegen was in Alkemade (14 morgen), Esselijkerwoude (9 morgen) en Leiderdorp (15 morgen). Hij kocht de woning van de erfgenamen van Vrouwe Catharina Cromhout. *13)

Drie Ambachtshoeve

Op 2 maart 1776, twee jaar voor zijn overlijden, kocht Gijsbert van der Schot van de erfgenamen van Mr. Juliaan van Groenewegen de boerderij aan het Zijleinde met 35 morgen en 543 roeden weiland aan de Zijl in de Boterhuispolder voor 7.066 gulden. De akte vermeldt nog dat het vóór die tijd twee woningen geweest zijn. *14)

Het overlijden van Gijsbert van der Schot op de woning aan het Zijleinde werd op 2 juni 1778 door zoon Lammert (Lambertus) in Warmond aangegeven. De kerkklokken werden twee uur lang geluid. Hij werd begraven in de Hervormde kerk in Warmond.

Boerderij Zijleinde

Lambertus (Lammert) van der Schot

Van de vijf kinderen leefden alleen Lambertus en Cornelia nog. Het was de bedoeling dat zij de twee erfgenamen zouden zijn, maar Marijtje van der Post maakte gebruik van de mogelijkheid haar testament te wijzigen, omdat zij wilde voorkomen dat Lambertus *door lossigheid en verkwisting sig selve zou verarmen*. Zij pre-legateerde nu aan haar dochter Cornelia ca. 19 morgen weiland in de Boterhuispolder. Zijzelf werd erfgenaam voor de ene helft, Lambertus zou het vruchtgebruik van de andere helft erven, maar voor zijn bestwil werd de administratie hiervan gebracht onder de executeurs, redderaars en voogden van de nalatenschap. Deze nieuwe dispositie zou vernietigd kunnen worden als hij de Edelachtbare Rechters van Warmond kon overtuigen van een beter, zuiniger en omzichtiger gedrag.

Lammert verliet het Lageland. Op 26 december 1782 blijkt hij in Loosdrecht te wonen. Daar machtigde hij plaatsgenoot Jacob van der Vliet om namens hem naar Warmond te gaan en bij zijn moeder het vaderlijk erfdeel in ontvangst te nemen waar hij volgens het testament recht op had met de belofte dat hij, Lammert, de betalingen van *alsulcke schulden alsnog door hem gemaakt en nog onbetaald mogte zijn* voor zijn rekening zal nemen. Die ontmoeting vond plaats op 3 januari 1783. 14) Marijtje van der Post overhandigde hem 5.000 gulden in contanten. Lambertus echter trad op 29 juni 1787 in dienst bij de V.O.C. om als 'konstabelsmaat' (hulp bij onderhoud en verzorging van het geschut aan boord) met het schip 'Stavenisse' naar Nederlands Oost-Indië te vertrekken. Die reis ging niet door. Lambertus was absent bij het vertrek, zo vermeldt de passagierslijst in kille bewoordingen: absent, overleden.

Cornelia van der Schot en Dirk Bus

Cornelia van der Schot trouwde 24 mei 1785 te Warmond met de Amsterdamse kaaskoper Dirk Jansz Bus. Hij was weduwnaar van Johanna Dirksdr Bus. Dirk was geboren in Westervoort, maar vertrok naar Amsterdam waar hij zijn winkel en kaashandel had aan de Haarlemmerdijk op de hoek van de Prinsegang. Het bericht van overlijden van haar broer Lambertus maakte Cornelia van der Schot tot enig erfgenaam van haar moeder Marijtje van der Post.

Op 8 april 1793 wordt Marijtje van der Post in Warmond begraven. Er werd 30 gulden aan impost betaald, het op één na hoogste tarief, wat erop neer komt dat haar vermogen geschat werd op meer dan 12.000 gulden. Zij werd, evenals haar man, na twee uren luiden van de klok begraven in de kerk

van Warmond. Dochter Cornelia van der Schot was nu eigenaar van de vier grootste boerderijen in het Lageland.

De vier woningen, tezamen 174 morgen land (ca. 150 ha), werden als volgt verpacht:

De Zuidven: Dirk Cornelisz van der Voort
Drie Ambachtshoeve: Cornelis van der Ruit
Het Klaverblad: Willem van Gent
Zijleinde: Pieter van der Geest

Op 29 november 1805 werden de klokken in Warmond weer twee uren geluid bij het begraven van Cornelia van der Schot. Ook zij werd in de kerk begraven.

Het legaat aan het R.K. Oude Armenkantoor Amsterdam

Dirk Bus had inmiddels ook van de administrateurs van de goederen van de Abdij van Rijnsburg de boerderij aan de Zuidvenne (Van der Hulst) had gekocht. Hij bleef in Amsterdam wonen, maar was veelal in zijn *heerenhuising of optrek* bij de woning aan het Zijleinde te vinden. Daar overleed hij op 22 februari 1820.

Dirk en Cornelia hadden in hun testament bepaald dat de langstlevende de enige erfgenaam zou zijn. In het door Dirk Bus op 10 oktober 1819 met de hand geschreven testament werden zijn familieleden met verschillende legaten verrijkt. De neven Van der Post en Van der Schot komen in het verhaal niet voor. Wel zijn knecht en dienstbodes.

Opvallend is de royale gift aan de R.K. Armen van Warmond. Dat de parochie Oud-Ade/Rijpwetering achter het net viste was volgens een anekdote te wijten aan een felle discussie tussen de Oranjegezinde Dirk Bus en de Fransgezinde pastoor Van der Valck: "Meneer Bus, met dit glas drinken we onze vriendschap af." Zelfs vijf jaar na het Congres van Wenen was in het Lageland de machtsstrijd nog niet bijgelegd.

Dirk Bus had weinig vertrouwen in het bankwezen. Hij bewaarde zijn contanten in zakken die hij bij voorkeur verborg in zijn kabinet en in een ijzeren kist onder zijn bedstee.

De kinderen van Ary van der Geest en Marijtje Vromesteijn waren weliswaar kleinkinderen van Frans van Zomeren, maar niet van Marijtje van der Post in haar tweede huwelijk met Gijsbert van der Schot. Zij konden dus geen enkel erfelijk recht ontlenen aan de erfenis van Cornelia van der Schot en Dirk Bus. De enig die bedacht werd was Pieter van der Geest de oude, die pachter zou blijven aan het Zijleinde. Hij kreeg een legaat van 100 gulden voor tien jaar trouwe dienst als bouwknacht.

Het archief van het R.K. Oude Armenkantoor, waaronder het testament en de inventaris van Dirk Bus, vijf pakken dik, wordt bewaard in het Gemeentearchief van Amsterdam onder nr. 440. Het werd uitgebreid besproken in 'Sprokkelen rond de Oude Ade' (hoofdstuk 47).

Bronnen:

- 1) Recht. Arch. Rijnsburg 11, fol. 231, 12-2-1725
- 2) Financiën van Holland, Nat Arch. 3.01.29 inv. nrs. 496 en 533)
- 3) Recht. Arch. Rijnsburg 12, 11-2-1730
- 4) Recht. Arch. Rijnsburg 13, fol. 32v, 9-4-1736
- 5) Recht. Arch. Rijnsburg 13, fol. 153, 6-2-1743
- 6) ONA Leiden, Notaris Josuè L'Ange, inv. nr 2181,akte 61, 13-11-1745
- 7) ONA Rijnsburg, Not Jan Boers: inv. nr 1824: akte 124, 22-3-1747
- 8) Recht. Arch. Warmond 19, 7-6-1748.
- 9) ONA Leiden, not, Josuè L'Ange, inv. nr. 2184, akte 60, 20-6-1749
- 10) ONA Leiden, Not. Josuè L'Ange, inv nr 2184 akte 94, 25-10-1749 en akte 106, 8-12-1749.
- 11) ONA Leiden: Not. Josuè L'Ange, inv. nr 2189, akte 35 23-2-1754 en akte 52, 6-4-1754
- 12) Gem. Arch. Alkemade inv. Nr. 255: Kohier verpondingen 1733-1793
- 13) Recht. Arch. Warmond 21, 2-3-1776.
- 14) ONA Leiden, Not. Josuè L'Ange, inv. Nr. 2220, akte 1, 3-1-1783